

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriskih rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

Razun cvetlice Lotos je rodívno moč pri Indih razodevalo figovo drevo, imenovano Banana, Ashvata, Čaitya, Vata, Pipala, Bodhi, Kondol itd. Ostroumni Creuzer ¹⁾ piše o tem drevesu sledeče: Kakor je Indijanec v etiškem oziru srečno zapazoval natoro in v nji vedil veličastne pravne resnice razodevati, ravno tako po sreči mu je to šlo v teoretičnem; naj večje verske skrivnosti je tako rekoč bistveno pred oči postavljaj po natornih stvaréh. Tako je od tistega indiškega vsebožjega začutstva, da: „Bog je vse, v Njem je vse; zunaj Njega je svet, in vendar je v Njem tudi svet; vse stvari izhajajo iz Njega in se spet stekajo v Njegovem neskončnem naročji“, bilo Ashvatovo drevo natorna pripodoba in živ zaznamnek. Je pa to drevo, ki se tudi Pipala (*Ficus religiosus* Lin.) velí, indiško figovo drevo, ki se posvečuje po vsi Indii in zasaja okol vsih pagod in tempeljnóv. Perja (listja) je serčnatega, spredej zaojstrenega; če majhna sapica pihlja, se že trese. Poglavitna lastnost tega drevesa pa je, da iz njegovih vej segajo izrastliki noter doli v zemljo, kjer delajo korenine, da iz njih raste novo drevo. Tudi Višnu je v podobi tega drevesa izrisan, tudi njemu je to drevo posvečeno“ itd.

Na slovensko-rimskih spomenkih se ashvatino listje pogostoma nahaja, deloma samo, deloma v zavezi leljevega in lotinega perja. Ako pa imajo spomenki mitiško podobo, se gotovo ashvatino listje ne pogreša na krajnikih spomenkov. Posebno dva lepa spomenka sta na Štajarskem: eden v Adrii blizo Fronleitena, na katerem je Višnuv orel, — drugi v Sekovi, na katerem orla in ribe, znamenja Višnuve, nahajamo (glej: Muhar, *Gesch. d. Stei. I. Abbild. Tafel I. fig. 1. in Taf. XII. fig. 9.*)

Naši nemški starinoslovci to listje naravnost imenujejo „Laubgewinde“ in ni jim mar bilo, ga dalje pretresati. Ker vsak, kdor o rimskih starinah piše, mora saj poveršno rimsko simboliko poznati, bi bili tudi naši starinarji mogli že davno zapaziti, da to „Laubgewinde“ je posebna in noriškim in panonskim spomenkom edina vlastovitost, ktere na vsih drugih rimskih monumentih zastonj iščeš.

Ne samo za lepote voljo so nekdaaj alegorije ali priličbe rabili, in najdba alegorije ni le otročja igrača kakošnega lenega ljudstva. Alegorija (priličba) ²⁾ je jezik starega sveta, v katerem je življenje čutov nadvladovalo, ne pa življenje merzlega uma, kakor današnji dan ³⁾. Zato umetniki našega veka ne najdejo nobenih novih izvirnih alegorij. Vse, kar na spomenke stavljajo, je preuredba starih alegorij.

Med vsimi narodi starega sveta pa so stari Indi jezik podob ali slik nar bolj izobrazili, ker bolj žive domišljije ni noben star narod imel, kakor indiški. Zato

je njihova umetnost zlo zlo različna od gerske in rimske, kar ostroumni Creuzer ¹⁾ posebno določno terdi.

To ostro protislovje najdemo na noriških in panonskih spomenkih tako, da že poveršen poznatelj rimske starine, akoravno ni Winkelmann, zapazi bistveno različnost. Ali z umetnostjo noriških spomenikov moramo primerjati umetnost rimsko tistega časa, kadar so Rimljani Norikum gospodarili, zakaj v tistem času je gospodarila gerska šola v Rimu, ne pa staroitalska. Ako vlastovitost rimske obrazovavne umetnosti (*bildende Kunst*) od Augusta do Konstantina Velikega presojava, vidimo, da so štatve v opravo življenja oblečene. Takošne podobe, ktere osebo v vzvišenem junaškem značaji predstavljajo, so večidel nage in za to versto podob je iznašel Plini poseben izraz imenovavši jih: ahilejske. Tudi sedeče podobe s plajšem (*pallium*) okoli kukov (*Hüfte*). Od starešinstva posvečeni cesar (*divus Augustus*) se je predstavljaj sedeč v togi in z žezlom v roki, glava pa je z žarno krono obsijana. Za Hadriana nahajamo upliv egiptiškega zloga in za Antoninov so glave podob kakor tudi brada pokrite z obilnimi lasmi. Pozneje se življi umetnosti zmiraj bolje izgublja ²⁾.

(Dalje sledí.)

Ogled po Gorenskem.

Poljanska dolina in pot skoz njo proti Idrii.

(Dalje.)

Zunaj Poljan se dolina nekoliko odprè in razgerne se pred očmi popotniku prav lepa okolica. Kmalo se zagleda tudi gor v dolini svitli, z kositarjem pokriti zvonik tratske farne cerkve, sedaj pak, bolj na desno, se vzdigujejo precej visoki oselški hribje. Po lepi ravni cesti se mem rodovitnih njiv in travnikov dospè v kakih 3 četertinih ure do farne vasí Trate, ktera pak ne stojí ob cesti, ampak unkraj Poljansice. Posebnega se sicer tudi tù ne vidi; cerkev, ki je leta 1852 na sv. 3 kraljev večer pogorela, še čaka glavnega popravljajja, in bi se dala morebiti z majhnimi stroški podaljšati in prav lično narediti. Zvonik pak je dodelan popolnoma in je prav lep; v njem visijo trije, nedavno od našega umetnega Samasa uliti dobro vbrani zvonovi, kteri so bili ob požaru z velikim trudom nepoškodovani ohranjeni. — Ne morem pa še tù memo iti, da bi ne omenil naprave, ktera je posebno sedanji čas saj vsaki večji fari neobhodno potrebna — nove šole, ki jo je sedanji gosp. kaplan And. Drobnič z mnogim trudom in lastnimi stroški spravil na noge; on opravlja zraven težavne fare ob enem kaplanijo in šolo. Podučuje se pa tudi tù ne rabotno, ampak temeljito in praktično. Otroci dobivajo med drugim tudi naloge, da morajo doma majhno hišno in poljsko orodje izdelovati in ga potem razpostaviti v šoli očitno na razgled. Take vaje, ki jih je že mnogo bolj marljivih učiteljev v svoji šoli vvedlo, so silno koristne, ker ima mladina delo in skerb tudi zunaj šole, se ob enem pripravlja za umno izdelovanje potrebnih domačih orodij po večem, in se tudi lahko zapazi, za ktero rokodelo ima ta ali uni šolar poseben poklic *). — Šola tratska je, se vé, le začasna, in se izba zdaj le v najem jemlje; vendar pa je po prizadetji častitega gosp. kaplana že plača, in sicer dobra plača, za prihodnjega učenika določena in odmerjena. Da se bo tudi nova šola zidala, so se že delale osnove, ki obetajo dober izid.

Tak gospod se smé po pravici rodoljub imenovati, zakaj v duhu in resnici mu je mar za blagor in omiko svojega naroda. Rodí pa tudi gosp. Drobničev trud žlahen sad, zakaj poprej jih je bilo malo v ti fari, da bi bili brati znali, zdaj pa je veselo viditi, kako mladina v cerkvi lepo

¹⁾ Creuzer „Symbolik“ I, 643, Bohlen „Indien“ I. 39.

²⁾ Kakor alegorije tako tudi gerbi (*Wappen*) imajo ali verozakkonsk ali zgodovinsk temelj, in znamenito je viditi, da žlahne koroške rodovine imajo večidel slovanske mitologiške živali v svojih gerbih, in nektere spet iz združenega častja Višnutovega in Shivatovega, na priliko, žlahne rodovine Slugov (*Sluga*) leva in zvezdo, Ragačnikova leva, medveda in zvezdo, Čabušnikova leva in zvezdo, Štaudahova leva in kušara (*Eidechse*), Seenusova meresca, Jabornekova medveda, Seelova kravo, Mirnikovo zvezdo — vse to so simboli Višnuta in Shivata. Tudi gerbi nekterih nemških vitezov imajo simbole iz slovenskega častja kakor, postavimo, Silberbergi, kteri v Brežah (*Friesach*) počivajo, možo-leva, najberže v spomin, da so pod Karolingi Slovence vitezko gnjavili.

³⁾ Nork „Mythol.“ I. 105.

¹⁾ Creuzer „Symbolik“ I. 647.

²⁾ K. O. Müller „Handbuch der Archeologie der Kunst“ str. 214 itd.

*) Res hvale vredno in praktično učenje je tako!

Milost cesarska.

Odperto pismice vsem Slovencem.

Povsod sluje milostno serce presvetlega cesarja našega. Kdo ne pomni, koliko hudodelnikom, zlasti takim, kateri so bili obsojeni zavoljo hudodelstva razžaljenega Veličanstva cesarskega, je spregledoval milostljivi vladar o preslavni poroki svoji, o rojstvu svetle cesaričinje in o drugih prilikah hudo in dolgo kazen, ki bi jo bili imeli po ječah še terpeti, — nekteri še po pet, šest in po več let. Milost cesarska jim je dodelila neprečislano prostost, ter jih pripeljala hvaležne spet v naročje prežalostnim starišem, bratom, sestricam in preljubim ženicam.

To lepo navado o veselih godih so imeli tudi poprejšnji vladarji naši preslavnega rodú habsburškega. To je sploh znano, od tega nočemo toraj več govoriti, ampak dragim rojakom Vam na kratko razložiti, kako dodeluje presvetli cesar hudodelnikom milost iz drugih imenitnih vzrokov, namreč iz takih, ki so jih pustili sodniki pri zadnji sedbi v nemar, ali pa iz takih, ki so se pripetili še le po razsodbi.

Zvedili smo, kako pogostoma pošiljajo milostne prošnje do presvetlega cesarja, posebno iz Českega in Moravskega stariši za otroke, otroci za stariše, bratje za brate in sestre, sestre za brate in sestre, možje za žene, žene za možé svoje — sploh rodbeniki za rodbenike, da bi spregledal premilostljivi cesar vso ali vsaj nekoliko kazni njihovim že obsojenim in zapertim sinom, hčeram ali drugim rodbenikom, ki so obsojeni zavoljo kakega hudodelstva na manj ali na več let v ječo. Tudi občinski možje (župan z dvema svetovavcoma) prosijo včasih sami pismeno premilostljivega cesarja ali priporočajo vsaj v posebnem pismu (spričevaju) kakega hudodelnika občine ali soseske svoje milosti cesarski. Ako nima nesrečnik rodú, prosijo za-nj včasih z vspehom le prijatli in znanci. Jetniki smejo pa tudi sami milosti prositi.

Zlasti prihaja milostnih prošenj do presvetlega cesarja, kader jetnik kazen ali pokoro do malega že preterpi, tako, da ima le še nekoliko tednov, nekoliko mescov, kakega pol leta, ali ako je bil obsojen na več let, — če ima le še leto, dve ali tri zapert biti.

Veliko takih prošenj odpravljajo neuslišanih, ako ni posebnega vzroka za milost; ali veliko tudi uslišanih, ako je posebnih imenitnih vzrokov ali zagovorov. Cesar spregleduje smilovanja vrednim hudodelnikom res po več tednov, mescov in let, toda le iz imenitnih vzrokov, ki so se pripetili še le po obsodbi, ali ako jih so sodniki razsojevaje zanemarili, ali ako niso ondaj vedili za take zlajščave, posebno pa, ako je bil jetnik v ječi vedno priden, pobožen in marljiv (boglživ) ter se mu zná, da se resnično kesá pregrehe ali pregreh svojih, tako, da se smé kaznovavna oblast v svésti biti, da se utegne človek poboljšati.

Iz naših krajev, dragi rojaki! ni viditi skoraj nikoli nobene milostne prošnje na Dunaji. Tega pa vém, da ni krivo prepíčlo upanje v veliko milost presvetlega cesarja; ampak menda le to, da ne veste te šege, češ, kogar je obsodila višja oblast, temu ne more več pomóci živa duša. Priprosto ljudstvo naše misli tudi, ako je bila kakošna pravda na Dunaji, da je bila tudi cesarju v rokah, in da je razsodba zato nespremenljiva. Pa ni vselej tako. Enemu samemu človeku ni kratko ne malo mogoče vseh pravn in prošenj iz vsega cesarstva pregledavati in presojevati, tedaj tudi presvetlemu cesarju ne; On dobiva v roke le najimenitnejši reči in med temi tudi vsako „sodbo na smert“. O miru ne smejo nobenega hudodelnika obesiti, dokler ne privoli cesar. Zato ima cesar toliko služabnikov (urednikov), da mu ni treba vsega samemu opravljati, kar bi bilo pa — kakor smo rekli — tudi celó nemogoče, ako bi ravno hotel, in če bi imel prav sto rok in sto glav. Včasih misli tudi kdo, ki ne zná brati, po zmoti, da mu je bila

pravda na Dunaji, pa ga ni vidila nikdar. Take zmote in krive misli smo zvedili sami.

Zato se nam je zdelo, da je treba Vas podučiti, in Vam povedati pomoček, s katerim si rane celijo druge ljudstva, da bi si jih celilo tudi naše; zakaj vémo, da ima ljudomili cesar milosti, kakor za druge vérne podložnike, tako tudi za vérne Slovence svoje, in da jo bode prošén rad delil vsem, kateri je bodo vredni.

Pređen dospé milostna prošnja od sodnije do sodnije cesarju v roke, terpi po pet, šest tednov.

Naj krajša pot za milostno prošnjo do cesarja bo, ako jo izročíš najvišji kaznovavni oblasti (okrožni ali deželni sodni) v tistem tergu ali mestu, v katerem je jetnik zapert, z drugo posebno, tudi pismeno prošnjo, da bi se odpravila milostna prošnja z dobrotljivo priporoko do presvetlega cesarja.

Smejo se pa pošiljati take prošnje najvišji sodni na Dunaj, ali pa tudi presvetlemu cesarju na ravnost; toda to terpi dalje, zato ker odpravljajo tako prošnje (ako je bila tako srečna, da jo je presvetli cesar milostljivo zaznamenoval) iz Dunaja vendar nazaj do omenjene kaznovavne oblasti. Ta oblast mora pregledati, je li vse resnično, in povedati misel svojo, je li vreden jetnik milosti, ni li; potem se verne prošnja spet do cesarja. Za nobeno prošnjo v kazenskih rečeh ni treba kolka ali štempeljna, tedaj tudi za milostne prošnje v takih rečeh ne.

Hudodelnik smé prositi sam ali po rodbenikih svojih milosti cesarske tudi berž po razsodbi tiste sodnije, nad katero nima v tisti reči nobena več soditi. To velja zlasti, ako ktereга obsodijo k smerti, pa ga ne priporočé milosti cesarski. Ondaj je treba, ako je kriv, da neutegoma sam milosti prosi, ako hoče, in ako misli, da je je vreden. Tisti, ki ni kriv, pa ne prosi milosti, ampak se pritožuje in dokazuje kakor vé in zná, nedolžnost svojo.

Ako pa ni hudodelnik obsojen k smerti, ondaj bode bolje, da kazen svojo berž nastopi, in potem še le, ko jo do malega ali vsaj polovico že preterpi, milosti zaprosi, da bi mu hotel namreč premilostljivi cesar ves ostanek, ali vsaj nekoliko kazni spregledati. Ondaj namreč kaznovavna oblastnija lahko pové, kako se je obnašal hudodelnik doslej v ječi. Kaže li, da se misli res poboljšati, in ker se utegne tačas primeriti kaj takega, kar ga bode močno zagovarjalo in tako milosti priporočalo. Toda zastoj bi prosil milosti tak hudobnež, kateri se ne kesá pregrehe svoje, kateri celó v ječi rogovili, zabavlja in druge šunta. Leskešanim grešnikom dodeluje cesar milost.

Tega nismo tedaj razglasili nikomur za potuho, ampak na tolažbo Vam prežalostnim starišem in drugim rodbenikom takih nesrečnikov. Naj se pa ne prederzuje milostnih prošenj noben drug napravljati, kot tak, ki ume postave; zakaj veliko stojí tudi na tem, kako je prošnja narejena.

Domoljub.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Ako pregledamo vlastitosti (attribute) rimskih podob, ktere poznamljajo značaj in delavnost glavnih podob, vidimo spet veliko različnost med podobami na noriških in panonskih spomenkih in pa med čisto rimskimi.

Na noriških spomenkih ni ne cvetja, ne sadú, jabek, granatov, maka, latovja, oliv, lovora, hrastovih vencov, beršluna itd., pogrešamo dalje tãnie, infule, hiketerie, kerikeje, trinoge (iz Apolonove službe), manjka tudi Lekythos, Alabastron, Kalathos in Modius. Nikjer ni viditi Tropäona, vesla, aplustra,

kithare, syringe, kymbale, krotala in drugih zaznamkov mirnega veselja tihega kmečkega življenja ali divje bakiške hoti.

Nahajamo samo orla, kateri je bil pri Rimljanih zaznamek auguria, zmage, oblasti, apotheoze, alispet v družbi takošnih simbolov, kateri pričujejo, da ni rimska ideja v podobi. Nahajamo bika pri Rimljanih znamenje blagoslovne prirodne moči *), kačo znamenje zdravilne in omladivne prirodne moči, ali pa oblasti ehthoniških demonov, ali sopet v zavezi živali, kakor, postavimo, leve s kačjimi repi, kače v družbi krav in vran, kače v družbi kušarjev med tertami, kar vse spet pričuje, da alegorija ni rimskega početka. Edini zaznamki, kateri bi utegnili pričati za rimski značaj, so: žezlo, trisula, buzdovan, kopje, strela, lok, tul, — al osebe, ktere te znamenja imajo, se nam prikazujejo spet v nerimski obleki in v družbi še drugih vlastitost, ktere spet na nerimsko bogočastje, nerimsko življenje opominjajo.

Predalječ bi od svojega cilja zašli, ako bi hotli v tem članku vlastitost rimske umetnosti memo une, ktero najdemo na noriških spomenkih, natanko pretresovati. Sicer vidimo upljiv rimske umetnosti, vendar ni tako velik, da bi izvirni narodski značaj celó zbrisal.

Ako se figovo drevo tudi nahaja v rimskem in gerškem bogočastju, vendar ni toliko obveljalo, da bi se bilo rabilo za zaznamek božanstev na javnih spomenkih. Tudi figovo drevo, ktero na gerško-rimskih spomenkih nahajamo, je drugo od drevesa na noriških in panonskih spomenkih, in sicer prosti — ficus caprificus, ne pa indiška Ashvata.

(Dalje sledi.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Dunaja 19. avgusta. V spomin velikega praznika rojstnega dne premilostljivega cesarja našega Franca Jožefa in posnemaje slavni izgled preljubega našega c. k. poglavarja visokorodnega gospoda grofa Chorinskega je namenil rojak naš J. Navratil, c. k. urednik najvišje sodnije dunajske, siromaškim rojakom svojim, ktere nesrečna kolera tare, polovico zneska, ki se skupi do novega leta 1856 po naročilih za predelani in pomnoženi spis njegov, ki ga misli na svetlo dati pod imenom:

„Raba glagolov slovenskih“.

Ta spis, edini te verste, uči, kako treba rabiti glagole slovenske (veršivnike in doveršivnike), po vsih časih in naklonih z mnogimi izgledi iz sv. pisma v enajstih jezikih, nekdanjih in sedanjih vstrie v posebni dokladi, razun teh pa še z mnogoterimi drugimi izgledi, primerjaje slovenščino staroslovenščini in drugim sestricam, zlasti jugoslavenščini. S pomočjo tega spisa se bodo učili Slaveni veliko lažje prav rabiti glagole domače, pa tudi gerške, latinske, laške in francozke, — zakaj le primerjaje jezik jeziku zasledujemo posebnosti tujih jezikov in spoznavamo svojega — po besedah slavnega moža, ki pravi: „Kdor ne zna drugih jezikov, ne zna tudi svojega“, to je, on si ni v svesti pravil in posebnosti njegovih. Glagol naš je pa naj bolj zvit, naj težji, pa tudi naj imenitnejši del govora, tako da pravijo učeni jeziku slavenskemu „jezik gla-

*) To idejo so Rimci spet dobili iz Azije in ni izvirno-rimska. Izražena je v parziškem Abudadu, v egiptiškem Apisu ali Epaphu (od ap, ep), v indiškem Bosva-tu in Darma-tu. Kakor smo že večkrat rekli, so poznamljanja roditi na poznamljanja svetiti, goretii prenešene; to najdemo spet v egiptiškem Onuphisu od On, egipt. luč, sonce, zato ime egiptiškega mitrovega mesta On, ktero so Gerki v Heliopolis grecizirali. Veli se sedaj Matarijeh, kar na sorodno Mitra opominja, kakor se sonce pri Indih tudi veli, in kar Paulin s sol in amicus prestavlja. Pis.

golski“. Toraj menimo, da se ne bode kesal, kdor si to delo naroči *).

Dobi ga pa (o novem letu 1856 ali pa še poprej) vsak, kdor pošlje po natisu tega vabila z znanim namenom 1 gold. vredništvu „Novic“. Pervi naročniki bodo dobivali (dokler bo še kaj iztisov) po en iztis male slovnice Navratilove (nemško-slovenske) na dar. — Naj tedaj hiti, kdor se hoče vdeležiti tega dobička in h krati storiti dobro delo. Naročila se bodo prejemale sicer do novega leta, vendar naj — gledé na naglo potrebo nadložnih — ne odlašá nobeden do zadnjega. — Namenjena polovica dnarja se bode izročevala slavnemu odboru sproti.

Da ne bo pa nikake zmešnjave (ker prejema vredništvo „Novic“ tudi druge milodare), zato razglášamo, da ne bodo dobivali imenovanih dvojih bukev drugi dobrotniki, kot tiisti, ki se za-nje oglasijo.

Slovnica se bode dajala na mestu sproti, po pošti se pa pošiljala z „rabo glagolsko“ vred. — Na Dunaji prejemiše naročila tudi pisatelj.

Iz Gradca 17. aug. M. — V 63. listu „Novic“ je bilo v dopisu od Drave rečeno, da se sekovski „stolni kapitel ločenju škofije zlo zoperstavlja“. Za gotovo moremo povedati, da to je skozi in skozi pomota in da sekovski stolni kapitel dosihmal ni besede ne zoper, ne za omenjeno ločenje govoril, ker o ti zadevi še za svoje mnenje ni poprašan bil in tudi od dotičnega predloga uredsko nič ne vé.

Iz Tersta. Od četertka je pri nas spet nekoliko več ljudi za kolero zbolelo, in berž ko ne zavoljo tega, ker v praznicah (v sredo je bil praznik) ljudje radi v gostivnice zahajajo in preveč jedó in pijó, sicer pa utegne tudi sadje (dine, angurje, kumare itd.) tega krivo biti, ktere ga ljudje ne morejo pustiti, če tudi vidijo, da je škodljivo. Ali bi ne bilo prav, da bi se prodaja sadja začasno popolnoma prepovedala? (Tr. Z.)

Iz Gorice. V našem mestu in okolici goriški je do 10. t. m. 300 ljudi za kolero zbolelo in 125 umerlo; v 184 vaséh goriškega okrožja pa jih je do tega časa zbolelo 5740, umerlo 1921; — v 133 vaséh istrijskega okrožja jih je do 4. t. m. zbolelo 5589, pomerlo 1746; v Furlanii je do 14. t. m. zbolelo 8846 oseb, umerlo 2292.

Iz Zagorja na Notrajskem 17. aug. Častiti braveci ljubljenskih „Novic“! Nam in naši okolici je Bog poslal hudo šibo z debelimi odrastki. Grozovinska kolera je po selih tukajšne strani naše domovine neusmiljena. Kdor ne verjame, naj pride, da ga po raznih pokopališčih popeljem. Na Ternovskem bova našla do 140; na Knežkem okoli 60, na Zagorskem 50 komaj mesec starih grobov, kamor je kolera pahnila otrociče in otroke, ljudi naj boljših let, postarne in stare. Postojne, Košane, Suhorja in Prema še ne omenim, kjer je tudi na mirjih vse prerito.

Kdor je kdaj vidil, kaj kolera zna, si lahko misli, kako so vsi Pivčani pobiti in prestrašeni, sploh kako je vse žalostno. Kogar vidim, mu berem na obrazu zapisano besedo: „groza“. Sto hiš šteje naša vas, pa je v njej 40 ljudi manj kakor o s. Jakobu. Čez 100 jih še bolnih ječi; domačini jim strežejo, pa vsako uro čakajo, kdaj bodo oni na versti. Sosedje se sosedov ogibljejo, in nosače umerlih je treba večkrat s silo skup spravljati. Še hujše je bilo v vasici kneške fare v Koritnicah. Zmed 290 prebivavcev jih je kolera v 14 dneh čez 50 pobrala, in skor vsak se je mogel z njo boriti, toda marsikdo jo je premagal. V

*) Tudi mi zamoremo to čez in čez poterčiti, ker smo imeli priložnost pregledati že popolnoma gotov rokopis. Nadjamo se tedaj, da velika množica ne le slovenskih pisateljev temuč vsih prijatlov slovenskega slovstva bo toliko rajši segla po važni ti knjižici, ker je častiti gosp. spisatelj preblag namen sklenil z izdajo njeno. Vred.

Vidi se tedaj, da živa graja je skor desetkrat več vredna od mertve graje ali plota; kaj pa še več, če premislimo nje verlost in korist; kaj zamude, kaj lesa se pri živih grajah prihrani, kaj se ga pridobi? In kolikšnega truda je za žive graje treba? Zunaj kopanja brazd in presajanja nar pervega opravila je vse drugo delo le igrača in rádanje.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriškimi rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Utegnil bi nas kdo vprašati: kako so mogli stari Slovenci indiško figovo drevo poznati, ker v Noriku ne raste? Takega vprašamo: kako so stari Tuski prišli do lote, ker tudi ta v Italii ne raste, in severni Slovani do grozda, kterege badnička Siva v rokah derži¹⁾, ker kraj pobrežja baltiškega morja terta ne raste, ali pa do levov, katerih ni kraj baltiškega morja. To so sveti spomini na prvo domovino!

Beseda vino, vinum, Wein, je semitiškega početka, in učeni starinoslovci identificirajo pomene *oinos* in *oinos*²⁾ vino in osel hebrejsko *hämor* in *hämär*, ker človeka preobilni vžitek vina stori zemeljskega — oslovskega. Ravno tako identificirajo pomene *vitis* in *vitium*, Wein in Weinen, ker vino ni prineslo samo veselja, temoč tudi žalosti in prepira na svet³⁾.

Znamenito je, da ime *Bacchus*, kterege početek stavljajo Gerki v Fenicijo, pomeni v semitiškem in gerškem jeziku jočeči, plakajoči, *der Weinende*, *lacrimans* od semitiškega *bakah*, *lacrimor*, gerški *βάκχω*, *wehklagen*. Shiva, iznajdnik vina, se tudi veli Rudra, *lacrimare faciens*. Terta je torej korenika prepira, zato je ostroumni Kanne⁴⁾ nemško besedo Rebe iz semitiškega rib, lis, *Zwist*, izpeljal. Rimsko besedo *vitis* izpeljuje učeni dr. Eichhoff⁵⁾ iz glagola indiškega *vê* *umfassen*, *umgeben*, odkodar latinsko *vico*, litvansko *vēju*, rusko *viju*, slov. *vijem*; *vetras*, *Rohr*, *Binse*, slov. *vitra*, *die Holz-faser*. *Vitis* torej pomeni „das Gewundene“, *vito*, analogično slov. *terta*, *tertica*, *die gewundene Ruthe*, sansk. *tarn*, *trut*, *tarh*, *tarnh*, *brechen*. Besedo *terta* je torej Slovan stvoril, in je edino le njegova last. Ako ne bi v napisih rimskih spomenkov drugega nobenega imena ne našli, kakor edine *Tertinius*⁶⁾, *Tertinia*, *Tertullus*, *Tertullinus*⁷⁾, ter bi že imeli dokaz temeljit in nepodertljiv, da so ob času rimskega vladarstva čez Norik in Panonijo že Slovani takraj Dunaja prebivali, ne pa še le kakor „stubegelehrte“ zgodovinarji terdijo, v 6. stoletji iz severa sem prišli.

¹⁾ Masch „De Diis abotrit“ str. 42, fig. 44.

²⁾ Dr. Kuhn hoče besedo: *vinum* iz sanskriške korenike van izpeljevati, toraj vino — ljubeznjiva pijača; vendar hebrejska analogija ima tudi kaj za se.

³⁾ Glej o tem Nork: „Myth. symbol. Real Wörterb.“ IV. 193. 409.

⁴⁾ Kanne „System des ind. Myth.“ 291.

⁵⁾ Eichhoff „Europa und Indien“ str. 226.

⁶⁾ Kakor je že večkrat rečeno bilo, je Rimljan premagane pokrajine hitro začel porimčevati. Učeni rimski starinoslovci Ruperti piše o tem sledeče: „Razmere in naprave po deželah so le posebno o tem, kar je zadevalo ustavo mest, po starem pustili. Zatega voljo so jim pustili njih starašinstvo, njih magistrate, sodništvo čez meščane, oskerbovanje mestnega premoženja, vendar je vse to bilo po rimskih postavah osnovano in prenačeno.“ (Ruperti „Römisch. Alterth.“ II. 794). Zato so tudi imena polatinčevali, ker je rimsk jezik bil uradni. Porimčevanje so pospeševale naselbine, ktere so ustanovili, da so, kakor Ruperti dobro pravi („ibidem“, str. 767): „pod videzom dovoljene svobode čez premagane toliko lože gospodarili in z vpeljavo svojega jezika, svojih postav in svoje ustave svojo moč bolj uterdili.“

⁷⁾ Muhar „Gesch. der Steierm.“ I. 420 in na drugih mestih. Pis.

Ali imamo še drugih mnogo. Tako na figovo častje opominja ime *Fikobitus*¹⁾, v katerem na prvi pogled vidimo vindenizem. Rojen Latince bi napravil „*Fikulneus*“, ali slovenskemu latinškarju so bile domače imena *Hostevit*, *Svetovit*, *Harovit* namislih, zato je iz *Smokviča*²⁾, *Smokuča*, *Figoviča* napravil *Fikobitus*.

V slavnem škofovskem gradu sekavskem nad Lipnico, kjer se nahaja toliko staroslovenskih božanstev na kamnih vpodobljenih, ki so v zidovje gradsko vzdane, je tudi lepo ohranjen kamen, na katerem je Višnu vpodobljen in sicer takole:

Spodej vidimo krilatega ribo-konja z levovimi tacami. Nad to sliko je krilat mladeneč, kterege spodnji del trupla je ribje luskast. Mladeneč je brez nog; namesto nog ste dve veji, ki se kviško vijete. Veji derži mladeneč z rokama, in iz listja vej se vidi, da ste

¹⁾ Muhar „Röm. Norik.“ I. 183.

²⁾ Na Krajskem še živijo rodovine „Smokuč“, tudi kraji „Smokuč“ se nahajajo. Pis.

indiškega svetega figovega drevesa. Tretja veja raste iz glave mladenca in se konča v venec fig kraj, kterege na vsaki strani dve možke osebi stojite. Podlaga nju sta dva roga obilnosti. Nad vencem figovim je vpo-dobljena luštra (Muschel) in nad lušturo dve ribi.

(Dalje sledi.)

O zadevah „Drobtinic“.

Prečastiti gosp. kanonik Rozman so nam 20. t. m. sledeče pisali:

„Ker ste rekli v 60. listu „Novic“, naj Vam na znanje dam v enem mescu: ali bodo „Drobtince“ še izhajale ali ne, Vam s tim le naznanim, da ne bodo še nehale, kakor sem pisal v „predgovoru“. Društvo sv. Mohorja jih je prevzelo in naprosilo gospod Stojana za vrednika; zategadel prosite v mojem imenu vse pisatelje: naj svoje doneske g. dekanu Stojan-u v Brašlovče (Fraslau) pošiljajo, — tudi jaz bom vse, kar zadevajočega v rokah imam, ravno imenovanemu gospodu izročil. Vam pa naj bo serčna hvala, da ste tako iskreno se potegnili za „Drobtince“ naše“.

„Drobtince“ se nam bojo tedaj še ohranile, ako jim pridejo pisatelji naši na pomoč. Da pa to tudi bojo, ni dvombe. Živile „Drobtince“!

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Gorice 18. aug. Namesto konec tega mesca se je na našem gimnazii šolsko leto že danes končalo, kjer požrešna azijska pošast tudi tukaj razsaja. Gimnazijalni letopis nam je marsikaj znanimivega prinesel. Letošnje število učencov je 250; med njimi Slovincov 136, Furlanov 85, Italijanov 17, Nemcov 12, tedaj Slovincov 11 čez polovico. Slovenšina se je letos od dveh izrednih namestovavnih učiteljev v 3 razredih v vsakem po 3 ure na teden razlagala. Učencov bilo je vsih skup 52, zvon dveh (enega O. kapucinarja) vsi Slovenci. Z veseljem rečem, da bil je zapaziti važen napredek o tem, da je začela slovenska mladina svoj materni jezik spodobno spoštovati in dostojnost njegovo in enakopravnost z drugimi predmeti spoznavati, kar je temeljni pogoj napredovanja, in več zdá kot suho materijalno znanje. Nar več je gotovo k temu pripomoglo letos vpeljano slovesno deklamiranje zraven družih tudi v slovenskem jeziku, od kterege so „Novice“ že enkrat nekaj omenile. Enaka veselica se je že spet napravila. Večer pred rojstvenim godom Nj. Veličanstva se namreč že skoz več let tukaj razlagane proste umetnosti: godba, petje in deklamacija zedinjujejo tako, da vsaka svojih cvetlic v dar prinese, splesti venec v poslavljenje ljubljenege Vladarja. Letos bila je pri ti priložnosti vpervo tudi v slovenskem vertu cvetličica utergana. Ta slovesnost bi se bila obhajala pod milim nebom na prijetnem in prostornem dvorišču šolskega poslopja, — ktero je sicer tudi ravno to poletje začetim telesnim vajam gymn. učencov odločeno — pa zavolj neugodnega vremena smo morali v dvorani bližnjega sodnijskega vradnišča zavetja iskati. Namenjenih je bilo 12 pesem za petje in 23 za deklamacijo, toda zavolj sedanjih nevarnih okoljšin (v prenapolnjeni sobi) jih je bilo le 8 deklamiranih. Nemško: „Zum glorreichen Geburtstefte Sr. k. k. Ap. Maj. Franz Jos. I.“ von W. J. Mancel, „die Jagdburg“ von Ant. Zima (našega dež. sodn. preds.), sta prednašala sina zložiteljev; „der Traum des Kindes“ von F. C. Weidmann, „Jos. Graf v. Radetzky“ von Jos. Weilen; po slovensko: „Kamnov Oče naš“ (Si hi tacuerint...); po laško: „La morte di Ugolino“ di Dante; po gerško: „Sokratov govor po njegovi obsodbi v Platonovi apologii; po francozko: „Napoleon“ par Lamartine. Opuščenih je bilo 9 nemških, 1 slovenska („Sveti Martin“ od Koseskega), 2 laški, 1 lat., 1 angl. in 1 francozka pesem. Vsi govorniki so se prav dobro obnesli; omenim le, da Ma-

tevž Škodnik, šestošolec, ki je Koseskovo „legendo“ deklamiral, je vedil z dopadljivo gibčnostjo in s prijetnim čistim glasom slovenski besedi tisto miloto, ljubeznjivost in čarobnost vdahnuti, ktera tudi neznance jezika sili vspoznati njegovo lepoglasje, sladkost občudovati in privošiti mu dostojno veljavo. Da, po ti poti bomo svoj namen dosegli!

A. M.

Iz Istre 18. aug. Ker po Istri že dve leti vina pomanjkuje, so si ljudje, posebno kjer imajo slabo vodo, drugo pijačo omislili. Nabirajo si brinjevih jagod, in ker tudi dvoje baže brinje raste, eno s črnimi, in mnogo drugega večega z debelimi rudečimi jagodami, ki se smrekva imenuje, si tedaj napravljajo iz njih na dva načina tako imenovano smrekovico. Nekteri skuhajo v velikem kotlu po eno brento jagod, zvernejo vse vkup v kak sod, priličejo še čiste vode in pusté, dokler se očisti. Drugi pa kar jagode stolčejo, jih denejo v sod, nalijejo tople vode, pusté, da zakuha in se očisti. Na to pustivši uni in ti vse na miru, si na čep točijo in pijejo. Pijača je dobra, okusna, in po svedočanstvu zdravniškem tudi zdrava. In res so ljudje po teh krajih, akoravno povsod okoli kolera straši, še dobro zdravi, ter si smeje govoré: „zdraveji smo sedaj ko smrekovico pijemo, ko poprej, ko pili smo vino“.

Jakovina.

Iz sv. Margarete pri Pesnici na Štajarskem 18. aug.— Iz vsih krajev slovenskega sveta se piše „Novicam“ o raznih zadevah; naj tedaj tudi mi iz našega zamerlotihnega kota včasih naznanjamo žalostne in vesele prigodbe, lepe in dobre naprave. — Poljske pridelke smo, hvala Bogú, srečno spravili domú; pa saj nam ne morejo zadostiti, ker je revšine in pomanjkanja preveliko napravila lanjska toča, ki je ravno ob času žetve nas obiskala. Sadja se precej kaže, posebno sliv, ki jih žganjarji štertinjak po 20 fl. sr. plačevati obetajo; pa ravno sadje je, ki večkrat vzrokuje dosti bolezin, včasih tudi smert. Unidan je tu nek siromašen mlad človek od gládú segal po neugodnem sadji, se ga dovelj najedel, potem pa vode napil; pa kaj se je zgodilo: opoldne se je čverst in zdrav tega sadja nabasal, zvečer pa je merlič na parah ležal. Ne moremo tedaj zadosti svariti pred vživanjem nezrelega sadja, in vsake ob času bolezni manj zdrave jedí! — Drugači se ne moremo še celó nič zastran zdravja pritožiti, česar si po božji volji tudi na dalje želimo. — Še eno veselo naj povém, ki zadeva ljudsko omiko tega kraja, kateri si „z združenimi močmi“ lepo prizadevuje, da prihodnje ne bo v nikakoršni zadevi zaostal. Ravno je namreč prišlo od vis. deželnega poglavarstva dovoljenje, da naj se zida nova prostorna šola z vsem, kar je tudi za učitelja potrebnega. Očitna hvala pa o tem gré gospodoma, ki sta se posebno za napravo šole trudila: gosp. županu Jožefu Pavalec-u in gosp. učitelju Jan. Fras-u. Za utemeljenje škofovskega sedeža v Mariboru naši Slovenci verlo zapisujejo.

Juri P. Tonekov.

Iz doljnega Štajerja. Tudi štajarski meji se bliža, ter jo je že prestopila nemila ptujka, ktera zdaj po širokem svetu hodi, pa toliko ljudi napada in morí. Take je ob Zidanem mostu in pri Loki že mnogo ljudi za kolero zbolelo in pomerlo; v Celji je za kolero zbolelo eno mlado deklè, pa ozdravelo; v tamošnji vojaški bolnišnici umerla za njo sta 2 vojaka, in v neki oddaljeni hiši poginila sta dva človeka. To zvedivši zapustili so hipoma neki ptuji begúni Celje, ktero dotihmal jim je zavetje bilo, ter pobegnili dalje v Maribor in Gradec. Hudo napadla je kolera Vransko, majhen terg na zapadni meji; tam je pomerlo do preteklega tedna 13 oseb. Tolažimo se pa, da neusmiljeni ljudomorivki napotna bo hladna jesen, ktera prav lepa prihaja.

J. Š.

Iz Ljubljane. Zbor gojzdnarjev v Leobnu prvi dan t. m. je sklenil, da naj bo prihodnje leto v Ljubljani zbor gojzdnarskega društva.

cedimo pa hranimo nekoliko časa v zatvorenih sodčkih. Tako dobimo tečno pa ne drago pijačo, ktera ni manj prijetna od tolkle.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Enaka podoba je na drugem sekovskem kamnu, al ker kamen ni več cel, tedaj ni na njem nič družega viditi, kakor podoba pervega kamna do figovega venca.

Muhar, kateri je 20 sekovskih starinskih podob razložil — se vé da po latinski in gerški mitologiji, se razlaga te znamenite podobe ni lotil.

Knabel ¹⁾, kateri je pri razlaganju sekovskih podob nar temniše gerške mitiške basni iskal, katerih gotovo rimski naselniki in noriški podobarji niso znali v kljub visoki izobraženosti starih Rimljanov, to sliko tako razlaga: „Eine symbolische Darstellung. Ganz oben ruhen zwei mit den Schweifen verschlungene Delphine auf einer umgestürzten Muschel. Rechts und links von ihr stehen zwei gekleidete Kinder und scheinen einen herabhängenden Kranz getrockneter Feigen zu halten. Sie stehen auf zwei Füllhörnern, die sich auf einen geflügelten Kindesgenius stützen, dessen Unterleib in Schuppen, und dann in beiderseits geschlungenes Laubwerk ausgeht, welches er mit den Händchen hält. In einer unterhalb befindlichen Abtheilung schwebt ein Seeungeheuer. Ich halte das Ganze für ein Symbol des Handels mit Seewaren, das als Verzierung an dem Hause eines Mannes angebracht gewesen sein mochte, der dem Corpus negotiantium angehörte, und mit Südfrüchten und andern Erzeugnissen des Meeres Handel trieb“.

Nam se ta razlaga pozdeva v vsem smešna. Ako je to simbol tergovine, kaj nek ima tukaj geflügelter Kindergenius opraviti? Dalje vprašamo: kdo nam zamore iz starih rimskih starin le eneksemplar ribo-lukastega genija pokazati? Stari Gerki in Rimci so res morske pošasti vsake sorte si izmišljevali, — al takošnjih spet nikjer ne najdemo.

Po našem mnenju je podoba ta sestavek iz Višnutove delavnosti. Ako se gori navedenih besed Creuzerovih spomnimo, ktere je o indiški umetnosti izgovoril: „nicht das Schöne wird gesucht, sondern das möglichst Erschöpfende“, tedaj resnico teh besed najdemo v naši podobi popolnoma spolnjeno.

Ravno ta ostroumni izsledovatelj starega sveta še pravi ²⁾: „Unzählige Beiwerke hat jeder ihrer Götter, jedoch keines ist bedeutungslos; jeder Kopf, jeder Arm, jeder Fuss und so fort hat seine besondere Bedeutung, und die ganze Geschichte des Gottes liegt in Symbolen, so, dass wir gewiss die Behauptung wagen können: es habe kein Volk der Erde seine Religion so ausführlich symbolisirt, als das indische ³⁾“.

Ravno to obilnost vlastin nahajamo pri severnih Slovanih, tako, postavimo, ima Shri Rama-Radogost ptiča na glavi, spredej človečje, zadej levovo lice, na persih bikovo glavo; na drugih podobah ga vidimo s ptičem, s toporo (Streitaxt) kakor Pogoda ⁴⁾, to je Višnu Pagašasana, Višnu-Shama ⁵⁾ ima spredej človečjo, zadej meresčevo glavo, plužno železo v

roki, rog obilnosti, sončne žare ¹⁾ itd. Vse te vlastine so vzete iz raznih avatar Višnuvih, ktere je slovenski duh hotel v spomin raznih djanj in delovanj božanstva v eni podobi zediniti.

Tako tudi v naši podobi vidimo več zaznamkov iz Višnutovih djanj predstavljenih.

V morski pošasti (glej podobo) vidimo zaznamovano luč, vodo in zrak. Lev je znamenje sonca v basnoslovji vsih starih narodov, in sicer sonca v cenitu, v kterem času skor svojo naj večo vročino in neizmerno moč lastnosti kralja zverin na se jemlje ²⁾. Odtod izvira poznejša mitiška povest, da je Višnu orjaša Hiranjakasipu-ta v podobi možo-leva raztergal ³⁾. Že ime Hiranjakasipu, to je, zlatolični, opominja, da je to podoba škodljive sončne moči. Zatega voljo tudi severnoslovanski Pogoda — Radogost ima levovo glavo kot božanstvo sonca, in na noriških kamnih se nahaja več levovih podob z odpertimi lapami. Pod levovima prednjima tacama pa se večidel nahajajo ovnovi glavi simbol Shiva-ta Agrita, kateri je bil predstavnik ognja ⁴⁾. Na sredi pa se vidi Shiva-tova glava, kterege so radi kot starca si obrazovali. Riba in konj sta neptunske živali ne samo pri starih Indih, temoč tudi Gerkih in Rimljanih. Krila ali peroti pa so zmiraj znamenje zraka, ker je zrak prebivališče krilatcev (tičev). Pomen figovega drevesa je nam že Creuzer razložil. Spomenik je brez dvombe grobni — v spomin dvojih ljubeznjivih otrok, ktera na rogovih obilnosti stojita.

Ashvatino listje se večkrat nahaja na noriških grobnih kamnih in sarkofagih. Tako na enem pri Sivnicah iz razvalin tako zvane hajdovske hiše izkopanem sarkofagu se nahajate dve vejici tega drevesa, vsaka s tremi listici ⁵⁾. In zares ni prikladnešega znamenja za spomin dragih mertvih, kakor to drevo, ktero po svoji lastnosti je lepo očitalo daljno življenje po smerti. (Dalje sledi.)

Ogled po Gorenskem.

Poljanska dolina in pot skoz njo proti Idrii.

(Dalje.)

Od Hotavlj gré pot bolj navkreber. — Malo čez četert ure se okrenemo okol nekega grička, in farni kraj — stara Oselca se nam posveti gori v desni dolini. Malo gremo navzdol in znajdemo se na Trebii, ktera vas je vendar za lučaj deleč od loško-idrijske ceste na desno. Zdi se mi, da tukajšna okolica je berž ko ne tista, od ktere Valvazor v svoji III. knjigi: „Slava krajske vojvodine“ pravi: „Med zapušeni rudniki na Gorenskem so tudi Kontafel in Hudovolš, ne deleč od Poljan pod loškim gospodstvom, ktere je obdelovati dal neki Karnion, ki se je pa bil tako zadolžil, da so mu upniki naposled po pravdi in razsodbi jame vzeli, in potem taiste po neskušenih rudkopih sami obdelovati dali tako dolgo, dokler tudi oni niso v nič prišli, in tako so te jame od 60 in še več let sem (tedaj od zdaj že pred kakimi 230 leti) k veliki škodi dežele v popoln razpad prišle“. — Uzrokov tega, mislim, ni težko najti. Je namreč, kakor sem že v začetku povedal, okolica oselška silno bogata rud, ker se nahaja tu mnogo bakrene rude, marmeljna in škerlí. Čez vse to pa je na sončni strani oselške doline mnogo starih zapušenih jam, kjer se je nekdej železna ruda kopala in se še vedno kak sled nahaja, ki pa je v presneto terdih pestéh. Verh tega je četert ure nad Trebijo na desnem bregu Poljansice mlin, ki se še dandanašnje imenuje „na Fužinah“, in nam jasno spričuje, da so nekdej tu fužine stale. Škerbno sem pre-

¹⁾ „Schriften des histor. Vereines für Innerösterreich.“ I. 48

²⁾ Creuzer „Symbol.“ I. 647.

³⁾ Naj nikdor ne misli, da terdimo: indiška in slovenska umetnost ste eno, — al to terdimo, da, ker je slovansko basnoslovje enako z indiški, slovanska umetnost ima barem indiški tipus, ker verozakonska umetnost je hči verozakona.

⁴⁾ Mone „Geschichte des Heidenthums im nördl. Europa“ I. 204.

⁵⁾ Asiatic. Research. VI. 462.

¹⁾ Nork „Mythol.“ VII. Theil str. 76.

²⁾ Asiatic. Research. I. 154.

³⁾ Glej podobe pri Muharji „Gesch. der Steierm.“ I. Abbild. Tafel VII., fig. XII., Tafel XVII., Strassgang fig. 3.

⁴⁾ Asiatic. Research. IV. 48, XI. 490.

⁵⁾ Izris tega sarkofaga se znajde v moji zbirki.

Al, ljubi prijatli, povejte nam: kdo dela take ugovore? Gotovo nobeden drug, kakor tak, kateri misli iz te bratovšine stopiti ali je že odstopil, ker mu je od kake druge strani prav na dušo govorno bilo, naj raje stopi v drugo asekuracijo, pri kateri ni vseh teh sitnost.

Če graška asekuracija ne izplača vse škode na enkrat, ima svoje dobre namene, ne za se, ampak za pogoreleca in za vso deželo, ker skerbis tem, da si pogorelec pohištvo spet izzida, da ne zapravi povračila kako drugač, da nazadnje ne gré prejeti dnar rakom žvižgat, hiše pa tudi ni. Tudi tisto goljufijo odvrča ona, da bi kdo tako rekoč pokradel asekuracijo premoženje s tem, da kakošno poderto, nič vredno poslopje drago asekurira, potem jo pa sam zasmodi, povračilo pobaše in podertijo zapusti.

Kdor kaj tacega misli, tak bo res pri graški bratovšini „rajtingo brez birta delal“ — tak naj gré le kam drugam!

Kar se tiče ložjega vplačevanja zavarovine, katero se hvali pri družih asekuracijah, je o tem le en razložek, in ta je tarifa, ki ni vsako leto enaka pri graški družbi. Pri družih asekuracijah je tarifa stanovitna in se plačuje naprej; pri graški družbi je tarifa spremenljiva in se odmerja potem, kolikor je čez leto za požare povračil se izplačalo in je deležnikov bilo. Kolikor manj je požara bilo in več deležnikov v bratovšino zapisanih, toliko nižja je tarifa.

Pri družih asekuracijah mora gospodar plačilo natanko odrajtati tisti dan, kateri je zato predpisan; pri graški pa ni taka sila. Graška sklone svoje asekuracijo leto konec mesca listopada vsako leto, — al še 4 mesce potem, to je, do konca sušca družega leta je čas tarifo odrajtati; in če se nesreča primeri, da pogori, se poverne gospodarju vsaka škoda. —

S tem, mislimo, smo to reč tako razjasnili, da vsak sam lahko sodi, kje štajarskim, krajnskimi in koroškimi gospodarjem naj bolje kaže se zavarovati. Če jim še povemo, da graška asekuracija že tolikšno zaupanje vživa, da ima okoli 70 milijonov zavarovanih, in da se z več deležniki zmiraj bolj znižuje letna tarifa, menda ne bo noben gospodar se dolgo obotavljal, h kateri asekuraciji, kar zavarovanje pohištva vtiče, naj pristopi.

Naj bi to vsi naši gospodarji dobro prevdarili, in naj bi vsak svoje sosede in znance o tem podučil in tudi take k zavarovanju pridobil, ki so še zdaj zanikerni se umikovali vsaki asekuraciji — gotovo bo tarifa, ki je že zdaj eno leto k drugemu naj nižja, kmal tako nizka, da bo za sto goldinarjev zavarovane vrednosti le celó malo krajcarjev znesla.

Kaj tacega ne more nobena asekuracija doseči, kakor le naša domača bratovšina!

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Višnuta, rastečega iz Ashvate, vidimo še krilatega. Že Indi so si Višnu-Kršnata s kriloma mislili in ga pod to podobo častili kot božanstvo zraka ¹⁾. V starejši véri Indov je božanstvo zraka Indra z Višnutom enako in že pri Amarasinhu se nahaja priime Višnuvo Ubendra, aëris

frater Dei Indri, dei aëris frater ¹⁾. Pozneja basen mu je dala boga vetrov Vaju-ta — Maru-ta za sina in Marutu še, razun priimena Vaju, priimek Dagadi, to je, po Paulinu aër, halitus, aura (zrak, sapa), katero ime tudi nahajamo v severnoslovanskem basnoslovju, kjer se Dogoda veli „bonae aurae largitor (delitelj dobre sape)“ ⁴⁾. Tako razumemo mi to podobo, zakaj naša podoba ima peroti.

Od roga obilnosti smo že govorili, in tega roga nismo našli samo v rokah Višnu-Džaganata, temuč tudi v rokah severno-slovanskega Svetovita. Ravno ta pomen ko riba ima tudi luštura (Muschel) in se tudi nahaja v indiških pagodah kot vlastovitost Višnutova ²⁾.

V steni Hausenbihlerjevega mlina v Verbji v vasi blizo Žave (Sachsenfeld) ne deleč od Celja je kamen, na katerem nahajamo venčanega orla ³⁾, listje ashvatino in krilatega ribo-konja z lušturo vred. Venčani orel se tudi najde na darivnih posodah (Opfergefässen) obotritskih ⁴⁾. Delfina, ktera sta verh podobe vpodobljena, tudi spadata v častje Višnuta-Varuna, boga morja, kterege spet severnoslovansko božanstvo pozna pod imenom Barina. Ime Varuna se izpeljuje iz korenike var, fliessen, teči; v slovanskem jeziku imamo besede iz te korenike in sicer bara palus, močvirje, tudi bereg.

Misliti bi se dalo, da ta alegorija ni druga, kakor kinčarija, ako bi na Koroškem spet važnega spominka ne našli ⁵⁾, kterege prednja stran nam kaže krilatega mladenca, rastečega iz figovega drevesa, leva pa v ročki tičečo tertó, kraj ktere dva risa sedita. Prava stran tega važnega monumenta pa ima spet tertó grojzdja polno, ktera je v ročko vsajena. Kraj tertó zobleta dva kavrana, in kraj ročke spet na eni strani vidimo risa, na drugi psa.

Znal bi kdo te podobi na pravi in levi strani spominka za Bacchove vlastitosti razložiti, al kavran in pes pričujeta, da je ta spominek v čast Shiva-tu posvečen in postavljen bil, ker ris je tudi njegov vahar (indiška beseda Träger) in se zatega voljo veli risojahač, der Tiegerreiter, tudi psa ima kot Samavart — Varavart — Vratislav, in kavrana ⁶⁾, kavko, znamenje duš mertvih, katerih sodba je njemu izročena. Da je tudi tertá njemu posvečena, smo že čuli. Grojzd tudi ima severna Siva ⁷⁾, ktera še se poleg tega tudi nahaja z mačkino glavo izobrazena, enako indiški Shivi-Bhavany, ktera na mački jaha ⁸⁾.

(Dalje sledí.)

Ogled po Gorenskem.

Poljanska dolina in pot skoz njo proti Idrí.

(Dalje.)

Vernimo se sopeset k prvemu predmetu nazaj.

Nad Trebijo se prestopi cesta, ki je dozdej vés čas na desno ležala, na levo obrežje Poljanšice, in tik ob hribu in vodi, ktera šumeče bobni čez skalovje v globokem tečaji, gremo prot Žiru gori. — V kaki dobri uri se dospé na verh, kjer se razprostré žirovsko polje. Kmaló se gori v desnem kotu posveti farna vas Žir, na levo pak se zopet dve dolinici odprete našem očém. Perva derží proti Verhu in naprej proti Logatcu, druga pa proti Zavracu in zopet naprej proti Logatcu, pa tudi proti Podvelbu v Ipavo, kamor se nek pride od tod v kakih 6

¹⁾ Amarasinha str. 17.

²⁾ Bohlen „Das alte Indien“ I. 214. Matsja purana pri Duboisu v bukvah: „De quelquesuns de primi pax artioles de la Theogorie des Brahmes“ str. 119.

³⁾ Posnema tega kamna se znajde v moji zbirbi.

⁴⁾ Massiny „de Diis obotrit.“ fig. 44.

⁵⁾ Tudi posnema tega spomenika se znajde v moji zbirki plastiskih obrazov iz noriških kamnov.

⁶⁾ Creuzer „Symbolik“ I. 590.

⁷⁾ Mone „Gesch. des Heidenth. im nördl. Europa“ I. 202.

⁸⁾ Ward „History of the Hindu“ I. 182.

¹⁾ Asiatic. Research. IV., 48, XI. 490.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Že Indi so obrazovali svoje božanstva z glavami njihovih zaznamkov, — tako Višnuta pod podobo leva in meresca¹⁾, Shiva-ta z bikovo glavo, in so ga imenovali zatega voljo Sharngin²⁾ cornutus, rogat, in ime Ragonius³⁾, ktero v rimskih napisih nahajamo, ima basnoslovski razlog. Rog se tudi veli Shringa. V slovenskem jeziku je Sh odpadlo, od tod rang, rog, in pomeni prvotno das Spitzige, zato roženj, rožen (pohorski raženj) der Spiess. Tako koroški spominek poterjuje, da je sekovska podoba izraz Višnutovega častja, in nikjer ni kakšna alegorija brez vsega pomena. Če hočemo plastiške podobe noriških spominkov po postavah umetnosti presojevati, spet pogrešamo te lastnosti, ktere manjkajo že indiški umetnosti. V obrazih gerške umetnosti se povsod vidi čedna postava trupla, krepke mišice, povsod soglasna razmera. Pokaže se nam na prvi pogled globoka znanost v uredbi mér. Lica božanstev se odlikujejo po lepoti. Nasprot na podobah noriških spominkov nikjer ni ostrosti risanja in postavnosti v uredbi figur. Kaj podoba pomenja, to še le iz atributov zvemo, v licu ali postavi ni nikjer visokosti ali uzvišenosti izražene.

Med sekovskimi spominki se rimski na prvi pogled spoznati dajo. Ne samo lepše in tanše izdelani material očituje rimskega početnika zdajci, temoč tudi cela podoba, v kateri so forme anatomske resnične.

Posebno glave dokazujejo to različnost. Glava Rimljana ima visoko čelo, podolgovat obraz, nekako orlov nos, kraj jabelk baruse (mustače, berke), tudi brada je obrašena. Glave domačih oseb pa očitujejo čisti značaj obrazov, kakor ga še današnji dan v pohorskih, koroških in kranjskih planinah nahajamo. Obraz je bolj stisnjen (gedrungen) kakor dolg,

glava se bliža štirivoglasti podobi, in dolgost lica ni tako znatna, kakor širokost. Nos ni tako dolg kakor daljina od njegovega konca do brade, malo pripognjen. Izmed teh so večidel možke podobe brez berk, le pod nosom imajo baruse, kar je spet značajna vlastovitost starih Slovanov. Lasje se vidijo gladki, po čelu viseči.

Kako vse drugači so pa rimski in gerški pisatelji popisali postave Keltov. Oni so svoje lasé od čela proti temenu gladili, da so bili na videz kakor Satiri in Pani. Njihove brade so bile tako obraščene, da Diodor od njih pravi: kadar pijejo, spuščajo pijačo skoz brado kakor skoz kakošno cedilo¹⁾. Na glavi so nosili medene šišake z visokostoječimi kinčarijami iz rogov, ptičjih obrazov in štirinožnih žival. Njihovi škiti so bili visoki, pobarvani in kraj boka je visel dolg meč. Nekteri so nosili oklepe (Harnische) iz železnih ring²⁾.

(Dalje sledi.)

Ogled po Gorenskem.

Poljanska dolina in pot skoz njo proti Idriji.

(Konec.)

Polagoma se okrenemo okoli grička sv. Antona, in razgerne se našim očem v desni dolinici prijazno mesto Idrija. Na koncu gori ponosno stoji grajščina, iz ktere srede mali stolpiček v zrak molí; pod gradom pa se po celi dolinici razprostira mesto, v ktereга sredi stoji farna cerkev sv. Barbare in sv. Ahacija. Žal mi je bilo, da so me okoljšine zadrževale, da nisem mogel dospeti vsled mojih želj poprej v Idrijo, ko še le sv. Ahacija jutro, ko je ravno mogočno bučenje zvonov farne cerkve k sv. maši vabilo, ktera se vsako jutro služi za srečo v podzemeljskih jamah. Od vsih strani so praznično oblečeni ljudje proti cerkvi hiteli, v tem ko so eni marljivo veje vsajali ob potu, kjer je imela procesija iti. Tudi jez sem se napotil z drugimi vred proti cerkvi, in prvo kar mi je tu dopadlo, je bilo kaj lepo obnašanje rudokopov v cerkvi. Kakor ukopani in vsi zamišljeni so stali mirno v natlačeni cerkvi, in brati se je moglo na prvi pogled iz resnobnih blelih obrazov smertna nevarnost, ktera tem ljudem noč in dan pri njih težavnem delu v podzemeljskih jamah proti.

Tudi prijetno čveteroglasno slovensko petje mi je zlo dopadlo, ki se je vjemalo kaj dobro z mogočnim glasom orgel in se lepo odmevalo po cerkvi.

Ogledoval sem pozneje vse, kar je bilo ravno lahko viditi; šel okoli poglavitnih jam, vidil kje rudokopi ven in noter hodijo, kje rudo na dan spravljajo; tudi tisto mašino sem ogledal, ki je uno leto, ko je bilo toliko vode v jamo priderlo, jo ven pumpala; se vé, da danes je vse stalo in praznovalo. Če bi bil kter drug dan tukaj bil, gotovo da bi se mi bilo vse natanko razkazalo, tolikoveč, ker sem od omike in prijaznosti tukajšnjih prebivavcov, posebno nadčuvajev (Huthleute) že popred slišal in se tega tudi sam prepiral.

Od jam in družih posebnost ne morem tedaj ravno govoriti; želeti pa je, da bi nam kateri ondotni rojak enkrat po „Novicah“ prav natanko in obširno popisal ta po vsem svetu sloveči kraj, kakor je nekđaj bil, in kakor je zdaj, ker od svojega rojstnega kraja vé človek nar bolj natanko govoriti. Od procesije pa vendar nekoliko povém. Proti deveti uri zjutraj je prišla od grada doli po tergu proti farni cerkvi knapovška godba; za njo se je nesla knapovška zastava in potem so sledili vsi rudniški in sodnijski vradniki v nar lepši opravi, enolično opravljeni (uniformirani) jamski nadčuvaji in dolga dolga versta rudokopov. Zdaj je bila slovesna velka maša, ktero so služili visoko-

¹⁾ Diodor V. 28 confer. Livius XXXVIII. 17.

²⁾ Diodor V. 30.

¹⁾ Pierer „Universal Lex.“ I. 128.

²⁾ Amarakosha glej pod to besedo.

³⁾ Apian „Inscript.“ CCCX. Apian je napis izpisal iz nekega kamna v steno cerkve sv. Marka v Rimu vzdanega. Lucius Ragonius (primeri staročesko historiško ime Rohon) Lucii filius je bil tovarš čete Hadrianove XIV.; in od cesarja Komoda obdarovan z vojaškimi darovi, kakor v napisu stoji. Spominek mu je postavil prijatelj Antius Ennius Sergianus. Po takem je prišel kot noriški vojak v Rim v posadko. Ta okolščina razjasnuje, kako so se čisto slovenske imena razplodile po rimskem svetu. Ker so bile nježne, kakor, postavimo, Tertulla, Tertullina, so se jih prijemali tudi neslovenski stariši in svojim otrokom pridevali. Naj se torej najdejo v Afriki ali kjer koli, kakor dolgo si jih ne more noben drug narod prisvojiti s temelji terdnimi, tako dolgo jih spoznavamo za slovenske. Akoravno stari Rimljani niso imeli koledara, v katerem bi imena zapisane bile, kakor so pri nas imena svetnikov, je vendar potov zadosti bilo, po kterih so do njih prišli. Razun tega v dobi 400 let se dosti na svetu spreminja, in tako tudi so Noričani znali priti v vse strani rimskega sveta kakor vojaki, obertniki, umetniki itd. S terdenji, da imena so rimske, ker tudi v Rimu se najdejo, se naši nasprotniki torej na slabe noge postavljajo. Ali znali bi drugi terditi, da te imena so se zaplodile po ljudeh, kteri so znali od unkraj Karpatov perve domovine Slovanov — v rimske dežele priti, in v vojaško službo stopiti. Takošnemu terdenju se zoperstavljajo gore, reke, mesta in dosti družih reči s slovenskimi imeni. Zavoljo oblike „Ragonius“ primeri način pisave Ragandone, polatinčeno ime slovensko-rimske postaje pod rogato goro po nemški Donatiberg, po kteri sta pod njo ležeci terg Rogatec in iz nje tekoča rečica Rogatnica ime dobila. Ker, kakor frižinski pismeni spominki pričujejo, so stari Slovenci ljubili rhenizme, so tedaj izgovarjali ragant namesto rogat, zato je latinsk uradnik napravil Ragandone. Primeri imena Bregant, Trabant, Marant itd.

jim pravijo havke); večje izrastke pa imenujejo šiške in jih natanko ločijo od unih. — Vse te imena poterjuje popolnoma rajnki Cörer v svojem rokopisu „od drevne zarezje,“ le graden loči od belega hrasta ali nitnika (Weise oder Stieleiche) ter pravi: „Pri nas ne ločijo teh dveh hrastov, pa po napak, zakaj graden ima širje perje, želodov je po dvoje ali troje skup brez recljev, les je bolj rujav in krepak, ki se dá rad kalati in je za vse narejščine naj bolji; — nitnik pa je bolj na belo žoltega lesa, enmalo poprej ozeleni ali požene, pa tudi pred zgublja listje, nekaj ožje je od gradnovega; želod posamezno na kratkih repkih ali nitkih viseč rodi in berže od gradna raste. Je tedaj čvetero različnih hrastov“.

Natoroznanske stvari.

Ali stanujejo ljudje v luni in v zvezdah?

Slavni naravoslovec Šleiden prav mikavno dokazuje, da ni mogoče, da bi še kje drugod, kakor le na naši zemlji ljudje ali človeku podobne stvari stanovale.

Luna nima takega ozračja (take atmosfere), ktero bi bilo v stanu, tudi naj manjšo rastlino pri življenju ohraniti; kjer zraka ni, ne more nič živega biti. V luni ni nič vode in nobene druge takošne tekočine, ki bi se dala v sopuh spremeniti. V luni tudi ni kislogaza in tudi nobenega družega gaza, ki bi bil v stanu svetlobne žarke lomiti, sploh nobenega gaza, kakor so nam na zemlji znani — tedaj si nikakor ne moremo misliti, da bi bile v luni stvari, ki so človeku podobne.

In ravno tako malo si moremo misliti ljudi v zvezdi, Vesta imenovani, ker tam je zrak tak, da človek, ki bi iz kakega turna padel, bi na tla lahko in rahlo priferkljal kakor peró.

Zvezda, Jupiter imenovana, je v svoji osnovi tako čudna, da smémo reči, da voda v nji je tako trdna, da ondašnje zemlje ne nosi, kakor pri nas ravno narobe zemlja nosi vodo; sicer pa je težna moč v Jupitru tako silna, da to, ker pri nas ima težo le enega funta, vaga v ti zvezdi več kot dva funta.

Še bolj čudno je pa vse v Saturnu, in še bolj v Uranu in Neptunu, kjer ni ne svetlobe ne gor-kote; nasproti pa je v Merkurju in Veneri (Večernica in Danica) taka vročina in svetloba, da ju nobena živa stvar sterpeti ne more.

Po tem takem smo tedaj mi na naši zemlji edini ljudje, ki prebivamo v neskončnem prostoru — imenovanem svet? Na to vprašanje zamore zvezdoslovje z gotovim da! odgovoriti. Naša zemlja je edini kos sveta, v kterem prebivajo ljudje.

Kervavo-rudeča živalica — mati mnogih vraš.

Ne davnej so pri nekem ljubljanskem peku našli kruh, ki je znotraj imel kervavo-rudeče lise. To se je, se vé da, mnogim čudno zdélo, ki so ta kruh vidili, in kdor ni nikoli nič od tiste živalice slišal, ktero učeni natoroznanci monas prodigiosa imenujejo, je lahko sumil, da je to kaj strupenega. Zvedeni možje pa so prec vidili kako in kaj.

Ker se kaj tacega utegne tù in tam primeriti, menimo, da ne bo napačno, ako svojim bravcem povémo kaj več od te prečudne živalice, ktero bomo po našem rudečo moniko imenovali.

Ni ravno dolgo, kar je ta kervavo-rudeča silo majčkina, le z drobnogledom vidljiva živalica natoroznancem znana, in še dan današnji nista vzrok njeni in nje potovanje po svetu do dobrega odkrita. O tem pa ni dvombe več, da je živalica, in da se posebno tam nahaja, če se v vlažnih hramih ali kletih moka in kak drug živež spravlja in se potem v pečenem kruhu, v kuhanem krompirju, v telečji pečenki itd. po kervavo-rudečih lisah razodeva.

Leta 1847 se je ta živalica prikazala v ravno omenjenih jedilih po severno-zahodni Nemčii noter do Rajna, in mislili so takrat, ker še te prikazni ni ljudstvo poznalo, da je predpotnik kolere. Učeni možje pa, kateri se ne dajo slepariti od nenavadnih stvari, so pravo spoznali in se prepričali, da prečudna monika je star znanec. Že leta 332 pred Kristusovim rojstvom se je prikazala monika ta ob kugi v Rimu in 170 starih mamk so ob glavo djali zato, ker je vražno ljudstvo mislilo, da so one to začarale (zacoprane). Leta 1710 so se te monike prikazale v vlažnih zakristijah na oblatih, in 70 judov je bilo na germadi sožganih zato, ker so jih natolcovali, da so sv. hostije ostrupenili s kristijansko kervjo.

Še več bi zamogli od nedolžnih živalic monik svojim bravcem povedati, pa to je že zadosti, da bojo pravo spoznali, ako bi utegnile tù in tam kruh ali kaj družega okervoviti.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Vsega tega ne najdemo ne na eni podobi noriških spominkov, na kterih se nam očituje indiški značaj; čeravno ni več izviren, je vendar po duhu indiškega izobražen, zakaj, kar ostroumni Ritter ¹⁾ pravi od spremena jezika in običajev („po preseljevanji se narejajo novi narodi iz poprejšnjih jednorodnih, ker po spreminu podnebja in vsega življenja se spreminjajo tudi jezik in šege njih“), to tudi velja od izdelkov duha, bodi si v slikarstvu ali v podobarstvu.

Kdor le enmalo pozna rimsko umetnost, se bo prepričal, da na vsih zgodovinskih spominkih, na kterih niso hotli pravih podob vpodobljati, so vse podobe po gerški vstvarjene. Primerjajmo sedaj podobe na rimskih spominkih in rad bi poznal umetnika, kateri v njih gerški značaj zapazi.

„Vsaki narod — pravi visokoučeni kardinal Wiseman — si v umetnosti stvari idealni značaj. Celó Egipčani so si mislili po svojem lepoto, ktera je Francozu Champollionu neskončno dopadla, čeravno izverstni umetniki pred temi podobami brez nadušenja stojijo“.

Vendar tudi oblike egiptiške umetnosti niso brez vsake vrednosti, ker v njih najdemo dovršenost tistih načel, ktere je vodil duh egiptiškega naroda. Ako človek stopi v monakovsko Glyptotheko, in tam pogleda egiptiške marmorske podobe, na prvi pogled v njih zapazi gerški značaj. In učeni poznatelj umetnosti, kakor Cockerell, Wagner itd. pravijo, da so te podobe čisto slične podobam iz Periklesovega veka. Obraz je v vsih enak; v njem se najde enaka postava razmer in enaka sestava anatomskega izraza. Umetniki so povsod abstraktno formo narodnih obrazov (Nationalzügen) pred očmi imeli in po tih podobe stvarili ²⁾. In ta vlastovitost se tudi nahaja v podobah noriških spominkov, tako, da reči smemo: ti spominki so predstavnik narodne umetnosti noriških Slovincov.

Toliko smo hotli o umetnosti noriških spominkov govoriti, da tudi ta vstane, kot priča za naše terdenja ³⁾.

(Konec sledi.)

¹⁾ Ritter „Vorhalle“ str. 310.

²⁾ „Zusammenhang der Ergebnisse“ etc., nemško izdanje dr. Haneberga, str. 196. Primeri s temi besedami Thiersch „Ueber die Epochen der bildenden Kunst unter den Griechen“, 2. Abhandlung. München 1819, str. 59.

³⁾ Umetnost je pismenka bogocastja, verozakona. Ker slovanska basen ima indiški značaj, tedaj tudi umetnost verozakonska v prvotnih svojih oblikah očituje indiški značaj. Toliko memogredé o ti stvari. Obilniše v svojih bukvah. Pis.

naše. Vpisanih je družnikov še čez 11 sto; takih pa, ki so letnino za leto 1858 plačali, jih je — le okoli 400; to je rakova pot! Odkod to? sem se že večkrat popraševal. Morebiti, da se je družnikom premalo dajalo na leto? Pa soštel sem vse tiskane pôle in jih naštel še več kot 570, zraven še veliko napevov in podob; ne bom je daleč zabodel, ako rečem, da so v sedmih letih, to je, od leta 1852 do leta 1858 gospodi družniki dobili od društva 600 tiskanih pôl. Letnina znese za 7 let 21 fl. sr., toraj pride ena tiskana pôla na dva krajcarja tistim gospodom, ki so plačevali za leto 3 fl. sr.; unim pa, ki so plačevali za leto 1 fl. 30 kr. sr. letnine, stoji ena pôla le en krajcar. Številke toraj pričajo, da so se knjige dajale tako dober kup, kakor prodaja visoko c. kr. ministerstvo svoje šolske knjige.

Morebiti, da so pa knjige malo prida? Večidel so družniki duhovni in učitelji; tim vsem bi pa imele prejete knjige biti zlata vredne knjige. To mora vsakdo poterediti, kdor jih je v roke vzel in prebral.

Morebiti, da jih gg. družniki niso dobivali o pravem času? Perve leta, dokler so se razpošiljale po knjigarjih, so se slišale pritožbe, odkar se pa pošiljajo po pošti, se ni pritožila živa duša. — Odkod toraj, da naše društvo le hira in peša? Marsikaj bi mogel tukaj pregovoriti, — pa pustimo, kar je za nami, in glejmo rajše na to, kar je pred nami, in prevdarjamo: kako bi se dalo naše društvo na noge spraviti in krepko na nogah obdržati? Jaz povem svoje misli prav naravnost; ne gledam ne na pravo ne na levo, ampak povem, kar po svoji pameti našemu društvu za najboljše spoznam. Prosim lepo, da tudi drugi gospodi tako delajo, da naj se zmedena štrana razmota in nova osnova osnuje, da bo nam Slovencom vse na čast in srečo!

Po mojih mislih je dvoje potrebno:

- a) da se naše društvo prestavi na cerkveno polje in
- b) da se napravi družbena matica.

Naše društvo naj se prestavi na cerkveno polje; toraj je treba, da se društvo spreoberne v bratovšino in se mu pridobijo od sv. Očeta papeža odpustki; dalej da ga vsi premilostljivi škofi po Slovenskem: namreč preč. knezonadškof goriški, knezoškof ljubljanski, lavantinski in kerški, škof teržaško-koperški svojim vernim priporočevati blagovolijo; in slednjič, da se vsak gospod duhovnik, ki h tej bratovšini pristopi, po družbinskih postavah zaveže, vsako leto eno sveto mašo za žive in mertve družnike darovati.

Naj se napravi družtvena matica.

Letnino plačevati zabijo tudi naj prvi domorodci. To pričajo naše družtvene knjige. Toraj poskusimo tako, da zamore, kdor je volje, enkrat za vselej kaj plačati, in ostane družnik vse svoje žive dni. Morebiti da tako-le pojde: Kdor izroči našemu društvu 100 fl. avstr. velj., postane ustanovavec naše bratovšine, in dobiva od vsake družbinske knjige štiri iztise zastonj; kdor plača 40 fl. avstr. velj. enkrat za vselej, postane družnik perve verste, in dobiva tri iztise; kdor vloži 20 fl. avstr. velj., je družnik druge verste in dobiva dva iztisa; in kdor izroči 10 fl. avstr. velj., postane družnik tretje verste in prejme en iztis. — Kdor pa vendar le rajši letnino plačuje, naj plača vsako leto en gold. avstr. velj., in dobiva od vsake knjige po enem iztisu.

Bratovšina sv. Janeza Nepomucena na Českem, in sv. Cirila in Metoda na Moravskem ste tako osnovane, in — oh srečni bratje Čehi! — kako veselo se razvijate obe bratovščini! Po 2 — 3 tavžent jih pristopa novih družnikov vsako leto!

Poskusimo tudi mi tako, učimo se od svojih slavjanskih bratov, pred vsem pa učimo se od njih složnosti, edinosti, ljubezni. Ali smo rojeni ali na Koroškem ali na Kranjskem, ali prebivamo na Goriškem ali Primorskem — vse eno. Slovenci smo, bratje smo, ljubimo se in delajmo tudi po bra-

tovski: „Sloga jači, nesloga tlači!“ 4—5 let že hira naše društvo, še letos in — po njem je. Merliča od mertvih zbuditi pa je težava: naši bratje Slovaci na Ogerskem napravljajo društvo sv. Vojteha v ravno ta namen že delj kot dve leti, pa ni od njega ne duha ne sluha. Mi ga pa že imamo, obderžimo ga pri življenji, posebno, ko nam je prisjala toliko srečna doba. Naš premilostljivi knezoškof Valentin so družtvene odbornike prav ljubeznjivo sprejeli in obljubili jim naše toliko hvalevredno, koristno in potrebno društvo krepko podpirati. Blagovolili so prevzeti družtvene postave, pa djali so: „Pregledal bom postave in se z vami posvetoval, kako bi se dalo pomagati.“

Zatoraj Slovenci! približuje se našemu društvu boljši in prijazniši čas; nujte! Toraj zdramimo in zbudimo se. Govorimo in pišimo pogostoma od našega društva, da se oživi in postavi prav močno in stanovitno na noge!“

Tako „Slov. Prijatelj.“

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Gosp. Hicinger je temeljito dokazal, da je Praetorium Latovicorum tam stal, kjer je dnešnje Trebnje. Praetorium pri starih Rimljanih ni samo bil sedež praetoris peregrini „cujus non solum fuit exercitui praesse, sed etiam de peregrinorum caussis cognoscere.“¹⁾ Praetor je bil tudi sodnik, „juris civilis custos“ (Cicero „de legib.“ 3. 8.), in Praetorium ne samo taborišče, temoč tudi sodišče, palača, v katerem je Praetor, kot sodnik, stanoval (glej Cicero, Verres 2, 4. 28), in na sodnijo opominja tudi ime Trebje. Kakor drugi stari narodi, tako so tudi Slovani imeli božji sôd (Gottesurtheil), in sicer sod ognja in vode „judicium ignis, judicium aquae.“ Sodba je tedaj pri starih Slovanih bila očiščenje krivice; zato se v „Libušinem soudu“ veli očiševna sodbena voda „svato-cudna voda“, „heilgreinigendes Wasser“, od staročeske besede cud, Reinheit, sansk. cudh, lustrari, purgari; v češčini srednjega veka: cudař, Bezirksrichter, cuda, Bezirksgericht,²⁾ prav za prav „Reinigungsort“. Kar pomeni cuda, cuditi, to pomenjuje tudi trebiti, zato: trebež = očiščen kraj; primeri „repo trebiti, zelje trebiti“; v cerkveno-slovensčini: trjeba, res idolo immolata, ein Reinigungsoffer, očiščivni dar; zato osebno ime na kranjskem rimsko-slovenskem kamnu: VOLTREIBVS = Voltrjeb, očiščiven vol, vol, kateri krivico darovnika trebi.

Praetorium je toraj spet prestava slovenskega imena Trebnje, kakor: „ad Publicanos“ = pri Blagovčanih,³⁾ v Blagovici, „ad malum“ = Jablanica, „ad pirum“ = Hrušica itd. — Gori sem rekel, da so stari arjanski narodi si pekel v vodi — v lati*)

¹⁾ Glej Cantelius „De republica romana“ str. 244. Cicero, Leg. 3. 3. 8. Liv. 3, 55. Cicero, Lael. 25. ²⁾ Obširnije o sodbah starih Slovanov poglej v knigi „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ von Šafařík und Palacky str. 99. ³⁾ Glej moj članek v „Novicah“: „Postaja ad Publicanos“ stran 310. 314. leta 1855.

*) Iz temata lata, latev je slovenska (po Gutschmannu) latavca, skleda, izviro: Wassergefäss; primeri analogično česko: bečva, serbsk. bačva od beča, bača, voda, jezero, muža; Bečva, ime moravske reke, Bačva, ime nekdanj mužnatega kraja, dalje česk. banj = ladjica, od bana, voda; primeri ime sela: Banjaloka = Wasserau, sumpfige Au na Kranjskem. Dalje cerkvenosl. panica, cisterna, sansk. panka, muža, got. fen, muža; pa tudi v cerkvenosl. in serbsčini: panica, lanx, skleda, in pa avis palustris. Sem spada rusko: Latok, lotok, Kahn, Mulde, dalje ime slovanske rečice Latorca v pomenu = keltiški rekam in mužam: Latera (stagnum, Plin. IX, 8, 9). Latis, (fluvius „Tab. Peut.“) Pervotni pomen poznamovanj za je-

— v muži mislili. To misel najdemo pri starih Indih, kakor njihove svete bukve Vede poterjujejo. V Rigvedi¹⁾ stoji, da je Indra hude duhe vergel čez 90 potokov. O mužnatem peklu pri starih Germanih sta Dietrich²⁾ in Simrock obširno utemeljito pisala; o enaki veri starih Slovanov sem jaz potrebne dokaze navel v svojem gori omenjenem spisu o bogu Latovu, Latonu, kterege je sam stari polski kronist Dlugosz s podzemeljskim božanstvom Plutom primerjal. Slovensko-panonski Latovčani so toraj utegnili svoje ime dobiti ali po mužnati legi svojih prebivališč, ali pa po častji božanstva Latova kaznitelja mertvih, kar je celó dosledno, ako premislimo, da mestu, v katerem je bilo Trebnje — cuda, in kjer je vladal božji sod, je najpristojniše častje boga kaznitelja vsake krivice.

Da spet na sekiro nazaj pridemo, moremo še vediti, da je sekira najljubše orožje starim Slovanom bila. Že gori smo čuli, o „securis bellica“ polabskih Slovanov. Ibn — Foszlan, Arabljan iz perve četverti 10. stoletja, piše o Rusih: Vsak ima sekiro, nož in meč pri sebi. Brez tega orožja ne boš jih nikdar vidil (glej Ibn-Foszlan, str. 5, versta 7).

Znano je vsem, da tudi naši Pohorci in Gorenci nikdar ne grejo brez sekire iz hiše, kakor tatranski pastirji zmiraj s seboj nosijo svojo valaško = pastirsko sekiro, sansk. vallyu, pastir, slov. Volos, Veles, Valis bog pastirjev in črede. Tako je tudi našim planinskim pastirjem sekira vsigdar tovaršica.

Preden pasklenem ta svoj spis, kateri gotovo bode jako zaunemal kritične poznatelje slovanskega starinstva, hočem še pozornost svojih čitateljev obrniti na slovenske grobne mogile.

Gori omenjeni Arabljan Ibn-Foszlan (str. 21) piše o starih Rusih, da so ruski zemljaci na vsacega umerlega imenitnega Rusa, potem ko so ga bili sožgali, nasipali mogilo, v sred nje pa postavili bukovo desko, na kateri je bilo ime umerlega, kakor tudi ime ruskega kralja urezano. Dokaza dovelj, da so stari Rusi umetnost pisave poznali.

Naš slavni Valvazor (Die Ehre des Herzogthums Krain IV, 567) omenjuje grobov (piše, da jih je čez tristo) na gori Belšici (Beuscheza), ktera mejí Koroško in Kranjsko. Grobni kamni imajo napise, katerih Medicinæ Doctor Johannes Baptista Petermann žalibog! ni izpisal. Je li še se ti grobi najdejo, in je li še tudi kamni tam ležijo? Kdo je junak in skoči na Belšico? — Utegnili bi se po slovenskih planinah še kakošni ostanki staro-slovenskih žertvenikov in božjih hramov najti; saj je Slovenec še v kerščanski dôbi rad po visokih gorah cerkve postavljjal. Boga groma so večidel častili po planinah na visokih gričih, zato se še tudi planine velijo po germiljavici, na priliko: Grmnik, ponemčeno v Griming, 7425' znana visoka gora na gornjem Štirskem blizo Idenika.³⁾ Ne samo nemška oblika imena te gore, temoč tudi imena bližnjih krajev, kakor Tauplitz = Toplice, ali pa Duplice, ker v dupli kraj leži, Gritschenberg od grič = berg, Zlem = Slem, Slemen (ktero ime ima več

zero, mužo, močvirno, je zmiraj voda. Primeri irsko: enach, eanach, palus, vediški: anna, voda, moravsk.: Hana, ime reke, Anas = Ens, ime reke. Po vodi so dobile posode svoje poznamovanja kakor hydria iz ὕδωρ, voder, vodrica iz voda, in gori imenovane besede: latavca, bečva, bačva, panica itd. Na doljnem ptujskem polji latavca = Milchsüssel, in skor po vsem Kranjskem latvica.

¹⁾ Rigveda ed. Rosen CXXI. 13. ²⁾ Dietrich „Zeitsch. für deutsch. Alterth.“ VII, 304—328. IX, 175—186. Simrock „Handbuch der deutschen Mythol.“ I. 164. ³⁾ Idenik ponemčeno Irdning = Idernik, od staroslov. ida, ider, Bergwald, zato ime Idria, pri starih Frygih ἰδῆ tudi ložnat breg. V sredovečnih pismih še se najde: Ydenich, Jedenike, Idenich (glej Muchar „Gesch. der Steierm.“ II. str. 75.

gor po Slovenskem), Döllach = v Dolah itd. poterjujejo, da je Grimming = Grmnik, Donnersberg. Tudi učeni J. Grimm je enakih misel („Mythol.“ str. 155). Kakor indiški Zeus — Jupiter Indra je bil bog moči, in se o njem pravi, da je z neizmerno močjo rojen „amitaudža adžajata“¹⁾ in se veli Čačipati = Sekopan, Čakra = Sekol*), — kakor se germanski bog groma Thôr veli: „fadir Thrudar“, oče moči, „thrudgr âss“, močni silni bog,²⁾ — tako se je tudi velel slovenski Perun, Taran: Jar, Jarina, Jarovit, Jaroslav, Jaromar, Jaromir **) = validus, validi nomen habens, valetudine, vi, fortitudine clarus. Ker vit izvirno to pomenjuje, kar škand. âss, lucidus, der Lichte, torej Jarovit = thrudgr âss. Pa kakor je indiški Indra tudi se častil kot pomočnik in branitelj življenja, zakona, obiteljev roda, doma, stanovališč, zdravja³⁾ in se velel zategadel Maghavan, der helfende, Sadaspati = Hauses-Herr, ad sada = sed v besedah: sedlò = selo, Wohnung, Wohnsitz, tak tudi slovenski Perun, zato imena: Mogimar, Magur, Mogit, Mogius, Mogirus, ktere polatinčene najdemo v Adjutorinus, od magam, adjuvo, helpe; — celo v Petuji na Štirskem je viditi rimsk kamen z napisom: IARMOGIO augusto sacrum. IARMOG = validus, potens adjutor.

(Dalje sledí.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

IV. Pismo.

Dragi stric!

Pridši iz Podlipe v Ljubljano nazaj, sem že najdel domá prijatla Miloslava. Da sva se serčno sprejela, si lahko mislite, dragi striček! Ne bom Vam tedaj tega na dalje popisoval.

Še tisti dan sva obiskala Vodnikovo zibelko. Akoravno iskreno častim Vodnika našega, me je vendar to mesto dosti bolj razžalostilo kakor razveselilo. Kako to? bote me vprašali. Ali ni Vodnikova slovesnost pokazala, da slovenski narod in posebno Ljubljančani tudi vejo, kaj je „kult“ domoljubni? Res je to, — al mlačnost pri udeleževanju doneskov za njegov spominek me je iz solčnih višav prestavila v meglene nižave. Ali ne pogrešamo mnogo mnogo tistih, ki se vsaki pot repenčijo „Slovence“? Vzemite, dragi stric, imenik dariteljev v roke in z lučjo išite njih imen — našli jih ne bote! Oj, dragi Mirko Bogović, Ti si pač resnico govoril, ko si v Svoji pesemci pel, ki nam jo je gospod Malavašič v „Novicah“ nekđaj poslovenil:

Ali so to domorodci,
Kteri od reči narodnih
Govoriti dokaj znajo,
Pa u prid stvari ugodnih
Tudi vinarja ne dajo?

Ali so to domorodci,
Kteri prav kot prismojenci
Iz vsega deró se gerla
Noč in dan: „Mi smo Slovenci!
Naša reč še ni umerla?“

¹⁾ Rigvéda, ed. Rosen XI, 4. ²⁾ „Zeitschrift für deutsche Mythol.“ II, 332.

*) Čači, Čakra od korenike sah = sakh, posse, valere, sahas = saghas, sakhas, vis. Po moči ima bik, sansk. stthûra, der Starke, svoje poznamovanje, tako tudi slov. in horvatsk. sek, močen ogersk vol, irski seghu, Büffel = bujvol, bivol. Na Štirskem kraj Ščavnice se močen človek veli sekia = sekel = Čakra.

**) Obširniše glej v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius“ v „Mittheil. des hist. Vereins für Krain.“

³⁾ Glej Samaveda, Benfey I, 5, 2, 3, 10. Rigveda, Rosen, XXI, 5. ²⁾ Rigveda, Rosen, X, 2. Samaveda, Benfey, 1, 2, 1, 5, 9.